

Rychetská, Magdaléna

Katolická církev a nástup komunistického režimu v Číně

In: Rychetská, Magdaléna. *Bouřlivý příběh : postavení katolíků v Čínské lidové republice*. Vydání první Brno: Masarykova univerzita, 2023, pp. 41-54

ISBN 978-80-280-0166-7; ISBN 978-80-280-0167-4 (online ; pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.78442>

Access Date: 26. 06. 2024

Version: 20230720

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

3 KATOLICKÁ CÍRKEV A NÁSTUP KOMUNISTICKÉHO REŽIMU V ČÍNĚ

Uznávaný americký žurnalista John Allen ve své knize *Globální válka proti křesťanům* z roku 2016 velmi trefně uvádí, že k utlačování křesťanů dochází dvěma způsoby: (1) časté je nejen otevřené pronásledování, (2) ale také zavádění politiky a právních norem vládou s jasným cílem omezit křesťanskou víru.¹ Jestli chceme porozumět situaci současného křesťanství v Čínské lidové republice, musíme si uvědomit, že Allenovu definici naplňuje zejména v druhém bodě. I když dochází k sporadickému pronásledování některých představitelů nepovolených křesťanských skupin, nepřímý nátlak vlády je častějším a účinnějším prostředkem, jak omezovat náboženskou svobodu. V následující kapitole se společně podíváme na postoj Komunistické strany Číny ke katolické církvi a katolíkům od vzniku strany až po současnost.

Čína v první polovině 20. století zažívala mnoho turbulentních změn. Od pádu dynastie do Číny proudily nové myšlenky ze Západu, mezi nimi i marxismus-leninismus. Koncem prvního desetiletí 20. století docházelo na významných čínských univerzitách k zakládání menších studentských spolků, v nichž studenti projevovali náklonnost k myšlenkám marxismu a anarchismu. K sjednocení těchto různorodých kroužků došlo pod vlivem kominterny, která v roce 1920 vyslala z Moskvy do Číny svého vyslance Grigoriho Voitinského (1893–1953), který měl studentské kroužky sjednotit v jednu politickou stranu s jasným programovým cílem – uskutečnit socialistickou revoluci.² Již v červenci 1921 se v Šanghaji konal zakládající sjezd KS Číny, na kterém byl jako generální tajemník strany zvolen Chen Duxiu

1 Allen, John. 2016. *The Global War on Christians: Dispatches from the Front Lines of Anti-Christian Persecution*. New York: Image.

2 Fairbank, John K. a Feuerwerker, Albert (eds.). 1986. *The Cambridge History of China. Vol. 13, Part 2. Republican China 1913–1949*. Cambridge: Cambridge University Press, 11.

3 Katolická církev a nástup komunistického režimu v Číně

陈独秀 (1879–1942).³ Mao Ce-tung 毛泽东 (1893–1976) byl sice přítomen na prvním sjezdu KS Číny, ale v této době nezastával ve straně vysokou pozici. Zpočátku Mao zastával názor, že je nutné Čínu změnit postupnými reformami. Teprve postupem času začal hlásat nutnost revoluce.⁴ Své důležité postavení ve straně získal až v období občanské války⁵, a to hlavně v období tzv. Dlouhého pochodu⁶.

Již od svého založení zastávala Komunistická strana Číny pevná stanoviska ve vztahu k náboženstvím. Na základě Marxovy ideologie byli zástupci strany přesvědčeni, že po skončení třídního boje náboženství zaniknou. Právě komunisté podporovali od roku 1920 protikřesťanské hnutí (*fei jidujiao yundong* 非基督教运动) a spousta z nich v křesťanství spatřovala pouze nástroj imperialismu.

Čínští komunisté jako ateisté byli zprvu přesvědčeni, že „náboženství je opium lidstva“. Jejich záměrem bylo osvobodit všechny čínské občany od náboženských bludů.⁷ Mao Ce-tung si však brzy uvědomil, že náboženství tak rychle nezaniknou. Již během japonské okupace Oddělení jednotné fronty ústředního výboru Komunistické strany Číny hledalo u náboženských komunit pomoc proti svým politickým nepřátelům a slibovalo náboženskou svobodu i po vzniku Čínské lidové republiky.⁸ A sám Mao proto později prohlásil (1945):

Jsou to rolníci, kdo vytváří idoly/modly, a když nadejde čas, budou to oni sami, kdo vlastněma rukama odhodí idoly stranou. Není nutné, aby to někdo předčasně dělal namísto nich.⁹

Někteří lokální představitelé katolické církve doufali v pravdivost Maových slov,¹⁰ i když oficiální (zahraniční) představitelé katolické církve v Číně otevřeně podporovali Čankajška a jeho vládu. Ale záhy po založení Čínské lidové republiky (ČLR) strana zavedla kampaně, které byly namířeny i proti katolíkům. Ti brzy pochopili, že jejich situace v nové Číně nebude příliš příznivá.

3 Liščák, Vladimír. 2008. *Dějiny Číny, Taiwanu a Tibetu v datech*. Praha: Nakladatelství Libri, 465.

4 Fairbank, *Dějiny Číny...*, 466.

5 Občanská válka mezi Kuomintangem a KS Číny s přestávkami trvala od roku 1927.

6 Dlouhý pochod (*changzheng* 长征) byl ústup Rudé armády KS Číny před kuomintangskou Národní revoluční armádou v průběhu čínské občanské války. Dlouhý pochod trval od října 1934 do října 1935 a Rudá armáda se přesunula z provincie Jiangxi 江西 do provincie Shanxi 陝西. Kuomintang ovládl jižní část Číny, ale KS Číny se podařilo vybudovat nové základny na severu země.

7 Palmer, *China's Religious Danwei...*, 3.

8 *Ibid.*, 18.

9 Mao, Ce-tung. 1965. On Coalition Government April 24, 1945. In *Selected Works of Mao Tse-Tung*, svazek III, redigoval Bruno Shaw. Peking: Foreign Languages Press.

10 Su, Ruoyi. 2000. *Zhongguo jindai jiao nan shiliao* (1948–1957) 中國近代教難史料 (1948–1957) [Historické materiály o těžkostech katolické církve v moderní Číně (1948–1957)]. Taipei: Fu Jen Catholic University, 48, 6.

3.1 Situace po vzniku Čínské lidové republiky: Nucená izolace od západního vlivu

I když v říjnu roku 1949 ještě v některých oblastech pokračovaly boje, Mao Ce-tung vyhlásil Čínskou lidovou republiku na náměstí Nebeského klidu v Pekingu. Tím byla pro komunisty občanská válka ukončena.¹¹ Vznikl tedy nový komunistický stát, v jehož čele stál Mao jako předseda Ústředního výboru a Ústřední vojenské mise KS Číny. Od roku 1954 byl také prezidentem ČLR. Předsedou nové vlády se stal Zhou Enlai 周恩来 (1898–1976).¹²

Po založení ČLR zveřejnily KS Číny a Čínské lidové politické poradní shromáždění *Společný program (Gongtong gangling 共同纲领)*, který měl charakter prozatímní ústavy. V něm ČLR oficiálně zaručovala náboženskou svobodu a strana se zavázala, že všechna náboženství budou povolena bez diskriminace.¹³ Také článek 36 současné ústavy přijaté v prosinci 1982 zaručuje náboženskou svobodu (*Ústava Čínské lidové republiky 1982*):

Občané ČLR mají svobodu náboženského vyznání. Žádná státní instituce, společenská organizace nebo jednotlivec nesmí nutit jiného občana věřit nebo nevěřit v náboženství ani nesmí diskriminovat občany, kteří jsou věřící, nebo kteří jsou nevěřící.

Stát ochraňuje legitimní [normální/běžné] náboženské aktivity. Nikdo nesmí použít náboženství k aktivitám, které ruší společenský řád, škodí zdraví občanů nebo kladou překážky národnímu vzdělávání.

Církevní instituce a náboženské záležitosti nepodléhají žádné cizí nadvládě.¹⁴

Navzdory tomuto ujištění však byla řada náboženských představitelů pronásledována – pod různými záminkami oficiálně nesouvisejícími s jejich vyznáním. Vzhledem k tomu, že stát chránil pouze legitimní, to je „normální/běžné“ náboženské aktivity (*zhengchang de zongjiao 正常的宗教*), definoval stát některé náboženské skupiny a zvyklosti jako škodlivé. Řada z nich byla souhrnně označena za protirevoluční tajné společnosti (*fandong huidaomen 反动会道门*), některé další skupiny byly označené za pověřivé (*mixin 迷信*), nebo dokonce za součást zlých a nebezpečných kultů (*xiejiao 邪教*).¹⁵

11 Čankajšek i po odchodu na Tchaj-wan dlouho tvrdil, že pevninu znovu obsadí.

12 Liščák, *Dějiny Číny...*, 507.

13 Janz, *Christianity and Marxism...*, 128.

14 Vláda Čínské lidové republiky. 2018. Zhonghua renmin gong he guo xianfa 中华人民共和国宪法 [Ústava Čínské lidové republiky]. *Gov.cn* [on-line]. [cit. 2019-05-16]. Dostupné z: <http://www.gov.cn/guoqing/2018-03/22/content_5276318.htm>.

15 Palmer, *China's Religious Danwei...*, 21.

3 Katolická církev a nástup komunistického režimu v Číně

KS Číny se snažila nejen upevnit svoji moc, ale také „přetvořit“ občany na věrné výhradně státu a straně.¹⁶ Pro místní katolíky bylo zvlášť obtížné zapojovat se do politické činnosti. Podobně jako jiní aktivisté mohli být sice vlastenečtí a věrní národním myšlenkám, ale byli považováni za praktikující „cizí imperialistické náboženství“, proto se stávali snadným cílem kritiky a obětmi zmanipulovaných procesů. Někteří dokonce získali nálepku „cizí patolízalové“ (*meiwai* 媚外) nebo „přísluhovači amerických imperialistů“ (*meidiguo zhuyi zougou* 美帝国主义走狗).¹⁷ Členové strany, kteří se předtím bouřili proti cizím imperialistickým mocnostem, zaměřili svoji kritiku právě na křesťanství. Dokonce bylo populární rčení „O křesťana víc znamená o Číňana méně.“¹⁸ Čínská národní identita a křesťanská víra byly vnímané jako neslučitelné a v rozporu. Jak uvedl Paul P. Mariani: „Katolíci brzy zjistili, že ateistický režim požaduje vysokou cenu za to, že jste Číňan i katolík. Nakonec jich řada [...] byla poslána do pracovních táborů, odkud vyšli až po roce 1979.“¹⁹

KS Číny byla podezřivá vůči křesťanům, protože měli historické vazby na zámořské náboženské skupiny. Z toho důvodu rozkázala, aby došlo ke zpretrhání všech pout mezi čínskými křesťany a západními mocnostmi. Strana zároveň podporovala nezávislost všech místních křesťanských skupin na jakýchkoli zahraničních vlivech. Součástí tohoto úsilí o nezávislost a soběstačnost byl také požadavek na autonomii, vlastní propagaci a nezávislou finanční podporu (*zizhi* 自治; *zizhuan* 自传; *ziyang* 自养) uvedených skupin.²⁰ Vláda pod vedením Zhou Enlaie naléhala na představitele pěti akceptovaných náboženských skupin (buddhismus, taoismus, islám, protestantství a katolictví), aby vytvořili všečínské vlastenecké náboženské organizace oddané státu a komunistické straně. Stát prosazoval vznik národních organizací sjednocujících tato náboženství, jeho instituce a věřící. V roce 1951 podepsalo pět set čínských katolíků dokument nazvaný *Manifest nezávislosti a reformy katolické církve* (*Tianzhujiao zili gexin xuanyan* 天主教自立革新宣言), známý také jako *Guangyuanský manifest*, podporující vedoucí postavení KS Číny. Dokument volal po reformaci katolické církve v ČLR a zpretrhání vazeb s imperialisty – ke kterým patřil i Vatikán.²¹

16 Mariani, Paul P. 2011. *Church Militant: Bishop Kung and Catholic Resistance in Communist Shanghai*. Cambridge a London: Harvard University Press, 2.

17 Bays, *A New History of Christianity...*, 113.

18 *Duo yi ge Jidutu jiu shao yi ge Zhongguoren* 多一个基督徒就少一个中国人.

19 Mariani, *Church Militant...*, 2.

20 Toto hnutí vychází z konceptu, který představil protestantský misionář Rufus Anderson (1796–1880). Ten obhajoval nutnost samostatné správy, propagace a financování lokálních čínských protestantských skupin. Již od 19. století se protestantské církve snažily administrativně osamostatnit od zahraničního vlivu.

21 Mariani, *Church Militant...*, 55.

3.1 Situace po vzniku Čínské lidové republiky: Nucená izolace od západního vlivu

Protože milujeme svou vlast, jsme odhodláni zpřetrhat všechny vztahy s imperialismem. Udělat vše pro to, abychom se reformovali a založili novou církev, která bude nezávislá ve své správě, financích a apoštolátu. Nedovolíme, aby církev byla poskvrněna imperialismem.²²

Tento manifest byl prvním krokem k vytvoření Vlasteneckého sdružení čínských katolíků (*Zhongguo tianzhujiao aiguo hui* 中国天主教爱国会, VSČK), které bylo založeno později. Vláda podporovala zakládání takzvaných „katolických reformních společenství“, z nichž později vzniklo právě VSČK, které mělo být nezávislé na veškerém cizím vlivu z hlediska svého financování, propagace a správy. Šlo o historický okamžik, kdy ČLR oficiálně zpřetrhala pouta s Vatikánem. KS Číny vyzvala mladé katolíky i protestanty, aby podpořili manifest, a dokonce vstupovali do Komunistické ligy mládeže. Ti, již vstoupili, však byli později donuceni zříct se své víry.²³ Avšak většina místních katolíků i zahraničních misionářů proti *Manifestu* protestovala a stále podporovala Vatikán.

Vatikán přikázal všem čínským katolíkům, aby bojkotovali novou komunistickou vládu pod hrozbou ztráty příslušnosti ke katolické církvi a exkomunikace. Proto řada čínských katolíků věrných Římu odmítla následovat vládu. Zvláště v Šanghaji se katolíci kladoucí odpor proti vládnímu projektu zaměřenému na zpřetrhání pout s Vatikánem sjednotili přesně opačně – a vytvořili odpor vůči vládě v Mariině legii.²⁴ KS Číny brzy odsoudila mladé laiky sjednocené v Mariině legii jako imperialistické přísluhovače nepřátelské vůči čínskému lidu.²⁵

Katolíci věrní Vatikánu byli považováni nejen za náboženskou skupinu, ale hlavně za politickou sílu otevřeně konfrontující legitimitu KS Číny. Pro podzemní katolíky nezůstal žádný prostor ani naděje na budování vzájemně se posilujících a podporujících vztahů s komunistickou vládou. Místo toho je vláda označila za nepřátele státu a podzemní církev, zachovávající věrnost Vatikánu, byla tlačena k revoltě vůči totalitnímu systému. Brzy poté došlo k pronásledování vůdců i laických členů podzemní církve. Například jeden z nejoslavovanějších vůdců šanghajské katolické obce – jezuitský otec Beda Chang 张伯达 (1905 – 1951) – byl umučen ve vězení poté, co se odmítl zříci své víry a vstoupit do „reformních komunit“. Byl zatčen, protože byl duchovním vůdcem Mariiny legie v Šanghaji. Ve vězení ho

22 Wang, Liangzuo a Shang, Xizhu. 1950. *Tianzhujiao zili gexin xuanyan* 天主教自立革新宣言 [Manifest nezávislosti a reformy Katolické církve] [on-line]. [cit. 2018-03-09]. Dostupné z: <http://www.gylib.com/Article_Print.asp?ArticleID=672>.

23 Liu, Jifeng a White, Chris. 2019. Old Pastor and Local Bureaucrats: Recasting Church-State Relations in Contemporary China. *Modern China* 45(5), 564–590: tady 572.

24 Mariina legie je mezinárodní katolická organizace, která slouží k aktivizaci laických katolíků. Byla založena v Irsku a následně rozšířena po celém světě. Legionáři se střetávají i mimo týdenní mše a vytvářejí křesťanské společenství, ve kterém se společně modlí a prohlubují svůj vztah k Panně Marii. Oficiálně se nejedná o politickou organizaci, ale spíše o modlitební skupiny.

25 Mariani, *Church Militant*..., 68.

3 Katolická církev a nástup komunistického režimu v Číně

mučili a zemřel 11. listopadu 1951 na encefalitidu – alespoň podle oficiální úřední policejní zprávy. Avšak poté, co bylo jeho tělo navráceno církvi, byly na něm patrné stopy podvýživy a týrání. Katolická obec ho proto začala brzy uctívat jako mučedníka²⁶, dokonce je označován za prvního šanghajského katolického mučedníka. Ne však posledního. Mnoho dalších katolíků bylo také odhodláno bránit církev a Vatikán, a to i za cenu, že ohrozí své životy. Raději zvolili násilnou smrt, než aby se podřídili požadavkům komunistických úřadů.

Různé náboženské organizace od roku 1953 byly postupně sjednocovány na národní úrovni.²⁷ Vlastenecká sdružení (*aiguohui* 爱国会) podporovala myšlenku dohledu a kontroly státu bez zahraničního vměšování. Čínská vláda tak úředně zakázala jakoukoli zahraniční finanční nebo správní podporu pro čínské náboženské organizace – včetně katolické církve.²⁸ Tato sdružení nebyla jen novými sjednocenými subjekty, ale byla jedinečná – jejich unikátnost shrnul Palmer takto:

nikdy v dějinách se čínští buddhisté, taoisté ani muslimové nesdružili ve všečínské organizaci [...]. Rozmanité protestantské sekty a vyznání byly donuceny se spojit do jediného útvaru, odstříhnout se od zahraničních církví a misijních společností. A katolické sdružení poslouchalo příkazy ze Zhongnanhaie namísto z Vatikánu.²⁹

Jako reakce na tyto vládní požadavky bylo v roce 1957 v Pekingu založeno Vlastenecké sdružení čínských katolíků, které deklarovalo správní nezávislost na Vatikánu a přerušilo s ním oficiální styky. V důsledku toho se sdružení rozhodlo volit si samo biskupy bez papežského schválení. Avšak již tehdy se řada katolíků odmítla spojit s takto centralizovaným vlasteneckým sdružením, a tak v rámci ČLR existují až dodnes (2023) dva katolické útvary: VSČK řízené vládou a takzvaná podzemní

26 Mariani, *Church Militant...*, 87–89.

27 Již v roce 1954 se různé protestantské skupiny sjednotily a společně vytvořily Vlastenecké hnutí trojí samostatnosti. Toto sdružení sjednocovalo protestantské skupiny napříč různými denominacemi. V roce 1958 vláda oficiálně zakázala dělení na denominace a věřící byli zařazeni do sborů podle lokality. To ale neznamená, že by čínští protestanti skutečně odmítali denominační dělení. Existovaly skupiny, které se odmítaly spojit s takto centralizovaným vlasteneckým sdružením – začaly vznikat tzv. domácí církve. Ty se mnohdy odmítaly spojit právě kvůli odmítání teologických odlišností mezi jednotlivými denominacemi. Navzdory názvu „domácí církve“ však vůbec nejde o malá společenství věřících, kteří se setkávají v domácnostech. Původní název domácí církve (*jiating jiaohui* 家庭教会) odkazoval na malé společenství věřících, kteří se v tajnosti setkávali v domácnostech jednotlivých členů za účelem čtení Bible. Později se ve městech tyto skupiny rozrostly na poměrně velká shromáždění, která můžou mít stovky členů setkávajících se například ve starých továrnách, hotelech nebo pronajatých kancelářských prostorách. Pro více informací o vývoji protestantských církví v ČLR doporučujeme Yang, *Atlas of Religion...*; White, Chris. 2019. *Protestantism in Xiamen: Then and Now*. Cham: Palgrave Macmillan.

28 Janz, *Christianity and Marxism...*, 129.

29 Palmer, *China's Religious Danwei...*, 19.

církev (*dixia jiaohui* 地下教会)³⁰ věrná Vatikánu – tato větev zastupuje katolické skupiny, které nejsou schválené vládou, a jsou proto (technicky) ilegální.³¹ Z pohledu Vatikánu dnes nedochází k schizmatu. Katolická společenství patří do jedné čínské katolické církve, ať už jsou registrována ve státních strukturách, nebo ne.

Několik zástupců podzemní církve oddaných papeži kontaktovalo Vatikán, aby vyjádřili obavy z této nové „oficiální“ církve pod vedením KS Číny. Například v 50. letech se prostřednictvím svých kontaktů obrátil na Vatikán biskup Gong Pinmei 龚品梅 (1901–2000) ze Šanghaje a naléhal, aby Vatikán kladl odpor KS Číny a odmítl jakýkoli kompromis s totalitním režimem.³² Později byl však sám odsouzen k trestu doživotního odnětí svobody za svou protivládní činnost. Strana považovala podzemní církve se všemi katolíky odmítajícími se připojit k vlasteneckému sdružení za reakcionářskou a označila ji za kontrarevoluční organizaci (*tongdi fangeming* 通敌反革命).³³

Cílem vlády bylo dohlížet na veškerý náboženský život v ČLR. Jako regulační orgán všech vlasteneckých sdružení byl zřízen Státní úřad pro náboženské záležitosti (*Zongjiao shiwuju* 宗教事务局), který byl vládním úřadem Státní rady spravujícím nestraničské skupiny.³⁴ Od roku 2018 byla kontrolní pravomoc Státního úřadu pro náboženské záležitosti delegována přímo pod Oddělení jednotné fronty Ústředního výboru (*Tong zhanbu* 统战部), což znamená, že náboženské aktivity jsou nyní přímo kontrolovány komunistickou stranou. Ateistický totalitní režim ovládá náboženský život milionů čínských občanů. Pokud jde o podzemní církve, cíl KS Číny byl jasný – izolovat a kontrolovat místní komunity a odříznout je od zahraniční podpory.

Studená válka, strach ze západního imperialismu a nepřátelský postoj KS Číny k cizincům obecně se spojily a vyvolaly tažení proti všem zahraničním misionářům (katolickým i protestantským). KS Číny šířila proti zahraničnímu katolickému duchovenstvu absurdní obvinění. Několik katolických sester pracujících v sirotčincích bylo například postaveno před soud a obviněno ze zabití dětí v jejich péči.³⁵

30 Termín podzemní církve se používá hlavně v katolickém kontextu. Někdy se na skupiny odkazuje také jako na domácí církve/společenství – ale toto označení je typičtější pro protestantské skupiny, které nezískaly legální status (viz Yang, *Atlas of Religion...*, 54). To, že se jedná o podzemní církve, znamená, že kněží a věřící nutně fungují „skrytě“. Katolíci, kteří patří do těchto skupin, smějí mít vlastní budovy a nemusí se nutně scházet tajně. Někdy mohou dokonce navštěvovat oficiální kostely, případně neregistrovaní kněží mohou mít speciální povolení kázat i v oficiálních kostelech.

31 Moody, Peter R. 2012. The Catholic Church in China Today: The Limitations of Autonomy and Enculturation. *Journal of Church and State* 55, 403–431, tady 403.

32 Mariani, *Church Militant...*, 137.

33 Phan, Peter C. 2020. Christian Martyrdom in Asia: Bearing Testimony to the Love of God. In Middleton, Paul (ed.). *Wiley Blackwell Companion to Christian Martyrdom*. Chichester: Wiley-Blackwell, 382–406: tady 397.

34 Bays, *A New History of Christianity...*, 164.

35 *Ibid.*, 172.

3 Katolická církev a nástup komunistického režimu v Číně

V roce 1951 komunistická vláda nepovolila vstup do Číny žádným novým misionářům a začala vyhošťovat zbývající zahraniční misionáře. V důsledku toho bylo přes 5 000 katolických kněží a řádových sester nuceno opustit Čínu, nebo dokonce uvězněno. Strategií KS Číny bylo zatknout přední zahraniční duchovní, protože všichni byli nyní považováni za imperialisty. Zahraniční duchovní bez velké odpovědnosti v rámci církve byli převážně v domácím vězení. Nakonec byli však také vyhoštěni. V roce 1953 zůstalo v Číně jen asi 100 stálých misionářů z původních 2 500.³⁶ Ale přes tyto všechny události oficiální představitelé z VSČK dál hlásali nezávislost čínské katolické církve a podporovali pevnější spolupráci s KS Číny. V 50. letech se řada církevních vůdců a kněží zapojila do kampaně „Nabídní srdce straně“, kdy se účastnili několika přednášek, aby si prohloubili znalosti o státní politice. Důležitou součástí těchto studijních setkání bylo zdůraznit, že „Ježíš sám byl dělník“ – a proto by se měli katolíci po jeho příkladu také stát dělníky a dobrovolně pracovat ve prospěch státu.³⁷ Přibližně v této době několik katolických kněží, podporovaných KS Číny, kritizovalo západní křesťanství a volalo po absolutním ignorování postoje Vatikánu a osvobození se od jakéhokoli jeho vlivu.³⁸ Příkladem toho postoje je například otázka regulace porodnosti během politiky jednoho dítěte prosazované komunisty v Číně.³⁹ Navzdory negativnímu stanovisku Vatikánu vůči potratům hájili čínští biskupové sdružení ve VSČK vládní politiku plánování porodnosti. Jak je zřejmé, pro VSČK je politika komunistické strany důležitější než oficiální katolické dogma diktované Vatikánem. Pokud chtěli být katolíci přijímáni zbytkem země, museli přizpůsobit své učení socialistickému systému a čínské kultuře – lokalizovat svou víru a také ji kulturně i politicky sinizovat. Katoličtí a protestantští křesťané by podle KS Číny měli klást zájmy národa nad své náboženské závazky.⁴⁰

36 Mariani, *Church Militant...*, 110–119.

37 Janz, *Christianity and Marxism...*, 132.

38 *Ibid.*, 143.

39 Politika plánované porodnosti (*jihua shengyu zhengce* 计划生育政策), známá také pod názvem politika jednoho dítěte, byla v ČLR zavedena v roce 1979. Jejím cílem bylo omezit růst populace tím, že hlavně v městských rodinách mohla mít rodina jen jediného potomka. Kvůli problému stárnoucí populace byla politika zrušena v roce 2015, kdy se párům povolily děti dvě. Situace s postupným nedostatkem pracující třídy se ale moc nezlepšila, a tak v roce 2021 došlo k dalšímu uvolnění a povoleny byly tři děti.

40 Vala, Carsten T. 2017. Protestant Reaction to the Nationalism Agenda in Contemporary China. In Lim, Francis K. G. (ed.). *Christianity in Contemporary China. Socio-cultural Perspectives*. 2. vydání, New York: Routledge, 59–77; tady 63.

3.2 Mučedníci politických kampaní

Od 50. let 20. století zahájila Komunistická strana Číny několik politických kampaní s cílem upevnit svou moc. Kampaň proti pravičákům (*Fanyou yundong* 反右运动) z roku 1957 byla jedním z prvních hnutí, které zavedlo dozor státu nad čínskými katolíky. Kampaň byla reakcí na kampaň Sta květů (*Baihua qifang* 百花齐放) z předchozího roku, během níž komunistická strana vyzvala občany, aby vyjádřovali svůj názor, či dokonce kritizovali vládu. Důsledkem kampaně ale bylo, že KS Číny brzy zahájila represe vůči kritikům režimu. Během Kampaně proti pravičákům strana označila kolem 550 000 občanů za „pravičáky“ a byla zahájena politická čistka proti některým jedincům. Oběmi zásahu se stala řada intelektuálů i náboženských vůdců. Protože k vyhoštění zahraničních katolických misionářů z Číny došlo ještě před zahájením kampaně, stali se tentokrát předmětem útoku kampaně místní čínští katolíci. Katolíci patřili k těm, kdo byli označeni za pravičáky a imperialisty kvůli svým vazbám na západní mocnosti, a po celé zemi se vzedmula antipatie vůči katolíkům i protestantům. Komunisté se příliš obávali západního vlivu na náboženství v Číně. Proto pronásledovali řadu kněží a laických věřících. Někteří byli veřejně kritizováni, jiné poslali na venkov na převýchovu a „nápravu prací“ (*laodong gaizao* 劳动改造).⁴¹ Mnozí další byli „jen“ v domácím vězení, při němž se používal jiný nátlakový prostředek – naprostá izolace. Obvinění se museli zříct křesťanského učení, které bylo považováno za pouhou zástěrku koloniálních zájmů. Šlo o jeden z prvních projevů skutečného postoje KS Číny vůči náboženství, zvláště křesťanství, které bylo odsuzováno kvůli svému západnímu původu.

Po Kampani proti pravičákům byl v roce 1959 zahájen Velký skok vpřed (*Dayuejin* 大跃进, 1958–1962). Ralph Thaxton břitce popsal pozadí a záměry tohoto devastujícího politického programu, který přivedl celou Čínu k velikému hladomoru:

Po odepření vstupu do světové ekonomiky ovládané USA zahájili Mao Ce-tung a Komunistická strana Číny uprostřed roku 1958, necelé desetiletí poté, co se prostřednictvím venkovských nepokojů zmocnili národní a státní moci, politickou kampaň známou jako Velký skok vpřed. Tato kampaň, jejímž cílem byla podpora soběstačného hospodářského růstu a budování moderního konkurenceschopného státu prostřednictvím rychlého průmyslového rozvoje a kolektivizace zemědělství, byla rovněž motivována Maovou touhou řídit velký skok od socialismu ke komunismu – ideologický cíl, jehož dopady se projeví v provádění politiky a v konečném důsledku i v rozdmýchaném fanatismu na všech úrovních správy a řízení. Velký skok nakonec nenaplnil své hospodářské a politické cíle a vedl ke katastrofě na čínském venkově.⁴²

41 Liu a White, *Old Pastor and Local Bureaucrats...*, 572.

42 Thaxton, Ralph. 2008. *Catastrophe and Contention in Rural China: Mao's Great Leap Forward Famine and the Origins of Righteous Resistance in Da Fo Village*. Cambridge: Cambridge University Press, 1.

Kromě kolektivizace, nucených prací, společenského tlaku a nedostatku potravin uskutečňovala KS Číny průběžné politické kampaně, které se staly součástí života venkovského i městského obyvatelstva. Součástí těchto kampaní byly i programy proti náboženským vůdcům. Docházelo k soustředěnému tlaku na neregistrované náboženské skupiny; komunistická strana se snažila nahradit náboženské obřady propagandistickými setkáními. Také hladomor posloužil jako další záminka pro pronásledování, protože Mao odmítal přiznat, že by na vině mohl být program Velkého skoku. Místo toho za viníky hladomoru označil kontrarevolucionáře.⁴³ Jak již bylo uvedeno výše, v různých kampaních KS Číny byli právě křesťané často označováni za kontrarevolucionáře nebo pravičáky. Pokud byli považováni za problematické, čekaly vůdce místních katolických obcí, společně s dalšími nepřáteli režimu, „nucené práce a zaujali to nejnižší postavení v hierarchii rozdělování potravin“.⁴⁴

Jen rok poté, co skončila tato zničující kampaň, představil Mao Ce-tung další politickou kampaň – Hnutí socialistického vzdělávání (*Shehui zhuyi jiaoyu yundong* 社会主义教育运动), známé jako kampaň Čtyř pročištění (*Siqing huodong* 四清运动). Hnutí Čtyř pročištění bylo původně zahájeno s cílem odstranit reakcionářské prvky z politiky, ekonomiky a ideologie. Velmi záhy se však vhodnými oběťmi kampaně staly jiné části společnosti. V roce 1965 se novým terčem hnutí stali čínští katolíci. KS Číny vysílala do převážně katolických vesnic na severu Číny ozbrojené vojáky, aby jakýmkoli nezbytnými prostředky přesvědčili vesničany, ať se zřeknou své katolické víry. Milice organizovala převýchovná setkání, která se však vyznačovala nezvykle tvrdou atmosférou. Součástí setkání byly fyzické a psychologické útoky a řada věřících byla brutálně mlácena a ponižována. U některých obětí později došlo k nervovému zhroucení, v jehož důsledku spáchaly sebevraždu. Události se výrazně vystupňovaly v provincii Shanxi 山西, kde žil velký počet katolíků – některé části venkova jsou celé katolické. Během této doby se začaly objevovat příběhy o živoucích světcích a mučednících, kteří se postavili na odpor proti komunistickému režimu.⁴⁵ Tyto příběhy utvářely náboženskou identitu místních komunit a pomáhaly jim vydržet ve víře i další léta pronásledování.

Bezprostředně po kampani Čtyř pročištění byl zahájen nový, snad nejvíce ničivý program – Velká proletářská kulturní revoluce (*Wuchan jieji wenhua dageming* 无产阶级文化大革命). Kulturní revoluci zahájil Mao Ce-tung v květnu 1966 a oficiálně trvala tři roky, do dubna 1969. Ovšem historici, politologové a pozorovatelé obecně považují za konec Kulturní revoluce až smrt předsedy Maa v roce

43 Valentino, Benjamin A. 2004. *Final Solutions: Mass Killing and Genocide in the 20th Century*. Ithaca a London: Cornell University Press, 127.

44 Ibid., s. 128.

45 Harrison, Henrietta. 2014. Chinese Catholic Visionaries and the Socialist Education Movement in Shanxi (1963–65). *The Catholic Historical Review* 100(4), 748–770; tady 748–753.

1976. Ačkoli pro toto období bylo charakteristické téměř zbožštění Mao Ce-tunga,⁴⁶ čínská vláda vyhlásila ČLR za ateistickou zemi a zakázala veškerou náboženskou činnost. Komunističtí vůdci se pokoušeli zrušit všechny formy náboženského života – místo vyznávání náboženství měl čínský lid věřit v komunistickou stranu a jejího předsedu Maa. Jak trefně upozornil Zuo Jiping, KS Číny se snažila vytvořit formu politického náboženství založenou na Maově výkladu marxismu.⁴⁷ Podle KS Číny nebylo náboženství pro čínské občany užitečné, a proto bylo potřeba vykořenit všechny jeho projevy. Ba co víc, čínský lid měl ze svých srdcí náboženství zcela vymýt. Z toho důvodu došlo k ukončení činnosti vlasteneckých sdružení, zavření, nebo dokonce stržení náboženských budov, ukončení náboženských obřadů, rozpuštění Státního úřadu pro náboženské záležitosti a všech odborů pro náboženské záležitosti. Pokud jde o katolíky, řada kněží byla zatčena, stíhána nebo vykázána na venkov k převýchově.⁴⁸ Výjimečně destruktivní a aktivní při ničení kostelů, náboženských míst a uměleckých děl byly rudé gardy.⁴⁹ Čínské katolíky potkala další vlna útlaku, ještě násilnější a krutější než ty předcházející. Zuo popisuje tuto strašlivou situaci následovně:

Tisíce nevinných lidí byly umláceny k smrti, aniž znaly příčinu. Tisíce dalších spáchaly sebevraždu.⁵⁰

Utláčovatelé skutečně nepovažovali za nutné jakkoli vysvětlit své konání. Už pouhý fakt příslušnosti k náboženské skupině byl považován za závažný zločin. Tou dobou nebyla dovolena žádná katolická shromáždění. KS Číny neusilovala o nic jiného než o naprosté vymýcení veškerého náboženského života v Číně. V lepším případě byly domy významných katolických představitelů pravidelně prohledávány, stát těmto lidem zabavil majetek a bylo jim uloženo domácí vězení. V horším případě byla řada lidí zabita nebo zmizela. Kulturní revoluce se stala vrcholem temného období moderních čínských dějin.

Následky Kulturní revoluce ovšem nebyly pro náboženské skupiny tak fatální, jak to komunistická strana zamýšlela. Na rozdíl od záměrů komunistické strany nevedla kampaň k tomu, že by se katolíci a jiní věřící zcela zřekli své víry. Náboženství z Číny nezmizelo. I když byly místní kostely zavřené nebo zničené, řada katolíků se stále scházela v soukromí. Setkávali se za nocí v domovech; připomínali si

46 Zuo, Jiping. 1991. Political Religion: The Case of the Cultural Revolution in China. *Sociological Analysis* 52(1), 99–110; tady 99.

47 Ibid.

48 Goossaert a Palmer, *The Religious Question...*, 162–165.

49 Phan, *Christian Martyrdom in Asia...*, 397.

50 Zuo, *Political Religion...*, 103.

3 Katolická církev a nástup komunistického režimu v Číně

evangelium a také písemně reprodukovali texty k modlitbám.⁵¹ Výsledkem bylo, že si lidé navzdory tíživé situaci a útlaku udržovali své náboženské učení. Komunitu také formovaly příběhy o násilí proti křesťanům. Lidé hledali útěchu v příbězích o mučednících, protože podobně jako mučedníci se také oni odmítali zříct své víry a za svoji věrnost se stali oběťmi pronásledování. Katoličtí mučedníci se stali symbolem věrných katolíků v životě zcela oddaných Ježíši Kristu. Památka mučedníků hrála zásadní roli při podpoře utlačovaných věřících během těžkých časů Kulturní revoluce.⁵² Jak uzavírá Jean Charbonnier:

Krev mučedníků je semenem církve. Dokonce i v pracovních táborech a věznicích existovali konvertité.⁵³

A skutečně, třebaže čelili silnému nepřátelství, katoličtí kněží a laičtí věřící používali nové strategie, jak se vyhnout nežádoucí pozornosti státu. Opakované vyprávění příběhů o mučednictví pomáhalo katolíkům čerpat síly, udržovat si víru a inspirovat mladší generaci, aby vzdorovala režimu. Díky těmto inovativním taktikám katolická církev v Číně přežila.

3.3 Reforma a otevření čínské společnosti

Po Kulturní revoluci (1966–1976) se současně s otevíráním čínské ekonomiky znovu otevíral také náboženský trh. Na 3. plenárním zasedání II. ústředního výboru Komunistické strany Číny v roce 1978 změnila strana vedená Deng Xiaopingem 邓小平 (1904–1997) svoji oficiální politiku a začala se více zaměřovat na hospodářské reformy. Tyto reformy vedly k postupnému posunu od centrálně plánovaného k tržně orientovanému hospodářství. Ruku v ruce s otevíráním čínského trhu komunistická strana rovněž uvolňovala svou politiku v oblasti náboženství.⁵⁴ Tím vláda Deng Xiaopinga ukončila dřívější represivní politiku vůči náboženství a čínský diskurz ustoupil od svého naprostého odmítání náboženství.

51 Ticozzi, Sergio. 2020. The Development of the Underground Church in Post-Mao China. In Chu, Cindy Y.-Y. a Mariani, Paul P. (eds.). *People, Communities, and the Catholic Church in China*. Singapur: Palgrave Macmillian, 29–41: tady 31–32.

52 Historiky o mučednících nebyly pro čínské katolíky ničím novým. Příběhy o mučednictví přinesli a šířili zahraniční misionáři od počátku 20. století. Vnímání mučednictví formovaly vzpomínky na božské povstání z roku 1900.

53 Charbonnier, Jean-Pierre. 1985. The Catholic Church in China. Old Scars and New Hopes. *Missionology: An International Review* 13(3), 309–321: tady 312.

54 Barbalet, Jack. 2011. Chinese Religion, Market Society and the State. In Barbalet, Jack; Possamai, Adam a Turner, Bryan S. (eds.). *Religion and the State: A Comparative Sociology*. London: Anthem Press 185–206: tady 192.

V následujících letech vydala čínská vláda řadu dokumentů a povolila více organizací pro regulaci náboženských skupin. V roce 1980 došlo k opětovnému založení Vlasteneckého sdružení čínských katolíků (VSČK) poté, co byla jeho činnost v předchozích letech dočasně zrušena. Vláda také podpořila vznik nové organizační struktury řídící katolické duchovenstvo – Národní konference biskupů. Tuto organizaci však Vatikán dodnes neuznává.⁵⁵ Pod řízením těchto sdružení a v úzké spolupráci s KS Číny obnovilo VSČK některé ze starých církevních objektů a vybudovalo některé nové.⁵⁶ Povolení k činnosti však získala pouze vlastenecká sdružení a všichni katolíci stále věrní Vatikánu byli považováni za nedostatečně vlastenecké a vláda je obviňovala z roztržité věrnosti.

Čínská vláda usilovala o naprostou kontrolu nad čínskými katolíky. Proto byla vydána politická direktiva, která stavěla mimo zákon kněze bez oficiální registrace v rámci VSČK. Povolení pro činnost získal pouze kněz, který vstoupil do VSČK a podřídil se straně.⁵⁷ Pro katolickou církev tak byla situace podobná jako před Kulturní revolucí. Povoleno bylo katolické vyznání pouze v rámci vlasteneckého sdružení a podzemní církev byla stále pronásledována. Dokument dále nařizoval, aby veškerá náboženská činnost probíhala pouze na konkrétních místech spravovaných vlasteneckými sdruženími. Katolíci se směli oficiálně scházet pouze v úředně stanovených kostelech. Povolena nebyla žádná domácí shromáždění, skupinové studium Bible, semináře ani poutě.⁵⁸

I když se postupně ČLR otevřela vnějšímu světu a oficiálně začala podporovat i přátelské návštěvy a vzájemné kontakty se zahraničními náboženskými subjekty, současně stále zdůrazňovala nutnost toho, aby si čínská náboženství zachovala nezávislost a vyhýbala se zahraničnímu vměšování.⁵⁹ Vláda brojila proti představě „plánů všech reakčních náboženských sil ze zahraničí, které touží znovu získat kontrolu nad náboženstvím“⁶⁰ v Číně. Tento přístup cílil převážně na složitý vztah mezi Vatikánem a katolickou církví v Číně. Čínská vláda se stále obávala, že normalizace diplomatických vztahů s papežským stolcem by mohla vést k úsilí Vatikánu o kontrolu nad čínskou církví.⁶¹

Situace se pro katolíky dočasně normalizovala za vlády Jiang Zemina 江泽民 (*1926), a to navzdory tomu, že zavedl pronásledování zakázaných náboženských skupin – hlavně hnutí Falun Gong 法轮功. Skutečné zlepšení postavení křesťanů,

55 Goossaert a Palmer, *The Religious Question...*, 25.

56 Yang, *From Cooperation to Resistance...*, 80.

57 Ticozzi, *The Development of the Underground Church...*, 33.

58 Leung, Beatrice. 2005. China's Religious Freedom Policy: The Art of Managing Religious Activity. *The China Quarterly* 184, 894–913: tedy 899.

59 *Ibid.*, s. 903.

60 Dokument č. 19. Překlad v. Britsch, Lanier. 1995. The Current Legal Status of Christianity in China. *BYU Law Review* 2, 347–399: tedy 380.

61 Palmer, *China's Religious Danwei...*, 17–30.

3 Katolická církev a nástup komunistického režimu v Číně

včetně katolíků, v ČLR přišlo s nástupem nového vedení za vlády Hu Jintaa 胡锦涛 (*1942). Od přelomu tisíciletí byl následně na vzestupu nový fenomén tzv. kulturních křesťanů (*wenhua jidutu* 文化基督徒). Jednalo se hlavně o čínské vědecké pracovníky, kteří byli uchvázeni křesťanskou doktrínou, ale kteří zároveň ke křesťanství konvertovat nechtěli. Psali však o tomto náboženství akademické texty a sami se ztotožňovali s křesťanskou naukou. Křesťanství bylo i v širší společnosti vnímáno spíše pozitivně, jako myšlenkový proud, který může obohatit čínskou společnost.

Epizoda pozitivního diskurzu o křesťanství však nebyla dlouhá. Od nástupu současného prezidenta a generálního tajemníka Ústředního výboru KS Číny Xi Jinpinga 习近平 (*1953) v roce 2012, a zejména po roce 2018, se náboženská situace v Číně zřetelně vyostřuje. Nová ideologická tvrdost ústřední vlády a celkové upevňování kontroly nad domácími záležitostmi opětovně ztěžují situaci křesťanům. V Číně neexistuje skutečná svoboda náboženského vyznání. Řada křesťanů – jak katolíků, tak protestantů – v Číně neustále čelí spoustě omezení. Čínská vláda dnes využívá podobné strategie jako v 50. a 60. letech. Jsme svědky zavírání kostelů, oklešťování náboženské svobody, cenzury náboženských materiálů a pronásledování představitelů církví.

Rovněž z Číny přicházejí zprávy o tom, že jsou vyzýváni místní nevěřící, aby aktivně špehovali a nahlašovali věřící. Podle všeho jde o nový trend při vytváření kontroly nad náboženstvími v ČLR, protože KS Číny údajně vybízí občany, aby „shromažďovali fotografie, videa, audiozáznamy a další materiály a zprávy o místech konání nezákonných náboženských aktivit. Za každé udání je nabízena odměna 500 jüanů [asi 1 700 Kč].“⁶² To představuje posun oproti předchozímu vývoji, kdy vláda uvolňovala kontrolu náboženského života a povolovala alespoň částečnou autonomii náboženských skupin. V každém případě se však stále zdůrazňuje cíl zlikvidovat podzemní církve. Během Pracovní konference k náboženským záležitostem v roce 2017 zdůraznil prezident Xi Jinping, že je důležité zahrnout tuto myšlenku do školení kádrů.

62 Sheng, Han. 2020. Awards Offered to Snitch on Unregistered Religious Venues. *Bitter Winter* [on-line]. [cit. 2021-10-05]. Dostupné z: <<https://bitterwinter.org/awards-offered-to-snitch-on-unregistered-religious-venues/>>.